Цана асобнага № 30 кап.

Вольная Беларусь

Тыдневік палітычны і літэратурны.

Умовы падпіскі:
На год......12р. —
На поўгода.... 7р —
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захараўская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.

Год выдання II.

Ніхай жыве Нізалежная Беларусь!

Зьмест № 19: **М. Богдановічу**, верш Ясакара; **Памяці Максіма Богдановіча**, верш Макара; **У гадаўшчыну**, З. Бядулі; **Страцім-лебядзь**, Максіма Богдановіча; **К пытанню аб найменні дзяржаўных установаў**, проф. М. Д-Запольскага; **Хто я?** з архіва Р. Земкевіча; **Нявольнік**, поэма Чэрнышэвіча; **Сьмерць лясьнічага**, Якуба Коласа; **Нашым поэтам**, М. Запольскага; **Вершы** Сучаснага; **Весткі с краю**, **Беларускі тэатр** і др.

№ 19. 1918 г. 26-го мая 1918 г. № 19.

ГАДАЎШЧЫНА СЬМЕРЦІ МАКСІМА БОГДАНОВІЧА.

(12 V—1917 г.—12 V—1918 г. ст. ст.)

М. Богдановічу.

Вясновая ліра, чароўная ліра,
На раніцы грала аб сонцы;
І струны сьпевалі аб зорачнай шыры,
І струны сьпевалі без конца;
І вабілі згукі зямныя абшары,
І песьні ліліся ў хвалі,
І рэха будзіло таемныя мары,
І плакалі людзі ад жалю...
Бо нельга ні плакаць, як блізкі с чужыны
А бедных ратаях гавора;
Бо нельга ні плакаць аб роднай краіне,
Дзе зьдзекі, пакута і горо.
Поэта душа супакою ні знала,
Бо думкі да высі імчалісь;
Імчалісь да пушчы, да рэчнаго вала.
Іграў ен, а струны усе рваліcь...
Усе рваліcь, бо сьпеваў магутныя клікі
Замоцны былі, завялікі..
Са струнамі ліры і струны душы
Парваліcь . . . .
. . . . . Далека ад роднай мяжы
Пашоў наш поэт той адвечнай дарогай,
Што йдзець аж да Самаго Бога.
Бо полыме сэрца паліло—ні грэло.
У тым полымі сэрцо згарэло...
А песьні поэта на нашай зямлі
Сьпеваець сын гора, тугі.
Іх зыкі ні моўкнуць — ні змоўкнуць ніколі
У вёсках убогіх на полі.
Душа песьняра іх жыццем акрапіла,
Дала ім натхненную сілу;
І людзі іх слухаюць — слухаць іх будуць,
Ніколі аб іх ні забудуць...

Ясакар.

Памяці Максіма Богдановіча.

(У рочніцу яго сьмерці).

Навекі сьціх песьняр наш мілы,
Пакінуў ліру сіратой.
Гарэў аднэй аж да магілы
Ты думкай шчыраю сьвятой.

Здалек ад Бацькаўшчыны, хворы,
„Вянок" безсьмертны ты сплятаў;
У *«вясёлых струнаў пераборах»*
У свой родны край пералятаў.

Ты акваціў жыццем і верай
Вось гэты хмурны, бедны люд.
Прад ім ужо новай долі дзьверы,
А ты—ні чуеш... ты—ні тут.
Але жыве твой покліч звонаў,
Жыве чароўных музаў рой!
Німа для іх цяпер прыгонаў—
Апекі зьнішчанай, старой!

Там вечны покой, адпачынак,
А тут ні вызначаны льос,
Чуць нарыхтованы будынак
Ды, як даўней,—мільены сьлез.

Прачніся! глянь ты, наш прарочэ!
Што будзе з гэтаго, скажы?
Чаго ж яшчэ сьвет ад нас хоча—
Чые псуем мы рубяжы?

Не!.. спачывай ты лепей ціха
У нізьмерным царстві лірных слоў.
Ні згіне родная ткачыха—
Тчэ долю Бацькаўшчына зноў.

Сьпі, верны сын свае айчыны!
Ты скончыў песьні, як умеў.
Пра зоры сьветлай будучыны
Знаць, ні дарэмны твой напеў!

Макар.

У гадаўшчыну.

«Мінулася грозная бура,
а мора дасюль яшчэ бьецца».
М. Богдановіч.

Мінуў год, а рана ішчэ так сьвежая, так балюча... На кожным кроку чуецца, што, як раз, яго ні хапае цяпер — пры адраджэнні роднаго краю. Але ні вернецца ен на бацькаўшчыну с чужыны, бо сьпіць у магілі вечным сном.

Богдановіч радзіўся ў Гродзеншчыне у 1892 г., але бацькі яго выехалі у чужыну, у Ніжні-Ноўгарад, калі Богдановічу было усяго два гады. Наслухаўшысь ад бацькоў сваіх аб родным краю, ен ішчэ малым хлапцом бывшы, усе марыў ды лятуцеў аб той далекай і мілай зямельцы сваіх бацькоў і дзядоў. Ен так рваўся усею душою і сэрцам да роднаго краю, так старанна і пільна шукаў злучэння з ім, што цудна-лірычныя парыванні яго чаруюць і вабюць свaей трагічнасьцю і пекнатой:

Узялі з грудзей Пана Бога,
Парваўшыся, пацеркі зор.
Яны раскаціліся у небі,
Усыпалі сіні прастор.
І адтуль так маркотна і пільна
На край мой радзімы глядзяць,
Што ж там яны, ясныя, бачуць,
Чаго так дрыжаць і дрыжаць?

Гэтакім пэрлам поэзіі можа гордзіцца кожная з эўрапэйскіх літэратур. Такі багаты велічам абраз, выказаны кароценькімі славамі, рэдка каму с поэтаў удаецца. Кожны радок будзіць фантазію сваімі яркімі фарбамі. У прыгожай і утончанай форме выказано безмернае каханне да бацькаўшчыны: зоркі нясуць яму весткі з роднаго краю, яны маркотны... яны дрыжаць.. Дух поэта загадаў ім весткі даваць адтуль, каб хоць праз зоркі нямыя мець зьвязь з бацькаўшчынай. Але зоркі гавораць ніясна, мігцяць і дрыжаць, і душа поэта рвецца ад болю...

Падросшы крыху і сьвядома ужо даведаўшыся аб справе беларускаго адраджэння, Богдановіч зайздраваў тым «шчасьліўцам» з беларускіх поэтаў—дзяцей селян—што хоць пастушкамі былі, але у родным полі, у родным лузі, у сваіх уласных лесах, пушчах і балотах. Паводлуг яго зданнія, песьняры, жыўшыя у самых глухіх кутках роднай зямлі, маглі убіраць у сябе творчы, самабытны, абвеяны казкамі, дух сваійго народу. А яму, нібы дзецям Ізраіля з Бібліі, прыходзілося знаемінна з бацькаўшчынай...

рых пэргамэнтау-летапісау, — родная мова была яму вядома толькі праз кніжкі.

А вера у адраджэнне беларускаго народу інстыктыуна расла у яго душы:

«Паміж пяскоу Эгіпецкай зямлі,
«Над хвалямі сінеючаго Ніла,
«Ужо колькі тысяч год стаіць магіла.
«У гаршку насеньня жменю там знайшлі.
«Хоць зернятікі засохшыя былі,
«Усе ж такі жыццевая іх сіла
«Узбудзілася і буйна ускаласіла
«Парой вясенняй збожжо на раллі.
«Вось сымвол твой, забыты краю родны!
«Зварушаны нарэшці дух народны.
«Я верую — безплодна ні засьне,
«А уперад рынецца, мауляу, крыніца,
«Каторая магутна, гучна мкне,
«Здалеушы з глыбі на прастор прабіцца».
(«Сонэт».)

Ідэалізавау ен старую Беларусь усімі парываннямі сваей чулай душы, любячай гармонію і хараство. Тое ніулавімае і нівыразнае, атуленае пылам старасьвеччыны, праз прызму яго клясычнай поэзіі пераліівалося яснымі і выразнымі вяселкамі («Слуцкія ткачыхі», «Летапісец» і інш.). Беларуская мітальогія с тыгеля яго творчасьці выходзіла грацыйная і зычная, нібы каскад брылянтовы ударауся аб гулкае залатое дно.

Поэт пяратварае прыроду на свой кштал, дае ей новыя вобразы, новае жыцце, мэльодычнасьць сваей душы.

Кожнае дрэво з беларускае пушчы — струна. Кожнае возярцо — чара, напоуненая хмельным віном. Кожная лагчынка — гэта чыясь рука зрабіла узор саматканы. Уздохі ветра — таемныя сказы лясуноу, русалак і вадзянікоу над месячнымі праменнямі. Селянская дзяучынка, тулючая да сваіх грудзей маленькае дзіцяне на жытняй мяжы - гэта Мадонна, гэта Божая сьвятасьць... Уся Беларусь — «тысяча крэпка нацягнутых струн», на якіх вялікі кампазытар-поэт творыць свае чаруючыя сымфоніі.

Богдановіч ведау таемную замову адкрываць дарагія скарбы-агняцьветы. Там, дзе звычайныя людзі знаходзюць толькі адну пустату, ен знаходзіць хараство і літургію поэзіі.

«Як моцны рэактыу, каторы выклікае
«Між строк ліста, мауляу, нябожчыкау з магіл,
«Рад раньш нізвіаных слоу». — («Октава»).

Вершы яго строга кароткія, ярка вобразныя і рэльефна-выразныя. Нідзе у іх нельга ні адняць, ні прыбавіць. Гэта старасьвецкія гравюры, з мастацкі-стылізаванымі арнамэнтамі.

Калі і згодзіцца с тым, што для шырокіх массау чытачоу поэзія яго ні уся даступна, дык за тое інтэлегенты знаходзюць у яго сьціслых клясычных штрыхах таемніцу таемніц, квінтэсэнцыю стара-культурнаго беларускаго інтэлегента, беларускае туманнае казачнае «каліcь», намалеванае квола-пявучымі тонамі. Поэт сам тлумачыць «вянок» сваіх вершау:

«Вы, хто любіце нэтраніць
Між страніц старых, пажоуклых
Кнігі, ужо дауно забытай,
Блеклы, высахшы лісток, —
Праглядзіце гэты томік:
Засушыу я на паперы
Краскі, сьвежыя каліcьці,
Думак шчырых і чуцця».

А «краскі» у яго цудна стылізованыя, апрацованыя і вырэзаны на мармуровых скрыжалях.

Дзеля гэтаго песьні яго «гартаваліся», нібы сталь. Поэт валадау тайнай гармоніі і рытмікі, як лепей ні трэба.

Але, мабыць, пры урадзэнні чарауніцы — старчыхі пракляли яго тым, каб ен быу далека ад роднаго краю і дзеля гэтаго музы ткалі вакол яго поэзіі арэол тугі і сумнасьці. Праймаючыся яго творамі, адбіваецца такое уражэнне, нібы мэледычныя, крэпка нацягнутыя струны, рвуцца, і чароуныя плоймы зыкау пераліваюцца у водгуках гэтых рвучыхся струн. Здаецца, нібы Музы плачуць над ім, а сьлезы іх застываюць у дарагія пэрлы.

Хаця ж, часамі, льос яго мілавау, — у 1911 г. Богдановіч меу, (як ен сам казау пішучаму гэтыя строкі) вялікае шчасьце: ен быу у старай сталіцы Беларусі, у Вільні. І запаланіуся зусім хараством віленскіх гор і далін, рэчак і старасьвецкіх гмахау у рамках зеляні. Ці ж гэта было мала для юнаго песьняра, каторы знау сваю бацькаушчыну толькі с кніг? Радасна бліщчэлі яго вочы, калі успамінау аб гэтым ужо праз колькі гадоу у Менску (у 1916 г.). Тагды ж (у хуткім часі посьля бытнасьці Богдановіча у Вільні) чытачы «Нашае Нівы» мелі прыемнасьць чытаць «нізку» вершау «Места», дзе віленскія вобразы намалеваны мастацкім пэндзялем.

Богдановіч убачыу тагды першы раз і беларускую веску, шчыр-боры і даліны-лугі, каторым ен раней праз зоркі вітанне свае пасылау. Тут ужо з жывой бібліі, з беларускай зямлі, ліліся яго песьні, але у іх ужо чуліся стрункі яшчэ большай надарванасьці, яшчэ большай мэлянхоліі... Раней, будучы у далечы ад «родных хат, ад роднай нівы», бяручы свае матывы са старых летапісау, з «засохшых кветак», уяуленне і пылкасьць душы білі фантанам сонечнай красой, але, угледзіушы «хмары, балоты» у краю убогім — у душы поэта туга павялічылася.

А у Менск прыехау ен ужо зусім змучаным сухотамі. Атручаная атмосфэра рэакцыі, каторая душыла тагды (у 1916 г.) Менск, дзе нават ні дазвалялося выдаваць часопісі па-беларуску, яшчэ больш цяжкі меля на яго уплыу.

Усе ж такі ен і у сьпячым Менску знайходзіу поле для працы: арганізовывау беларускую моладзь, чытау рэфэраты аб беларускім руху, апрацовывау беларускую хрэстоматыю і г. д.. А здароуе яго што дня горшало ды горшало. Угаварывалі, прасілі яго ехаць у Крым на папрауку, але ен ні меу ахвоты ехаць зноу на чужыну з нішчаснай, заняволенай, зруйнованай вайной, бацькаушчыны.

Урэшці яго упрасілі. Ен паехау у Ялту. А праз кароткі час прыйшла да нас сумная вестка аб яго сьмерці, там на чужыне, адзінока...

Але жыве і лунае яго дух над роднай Бацькаушчынай, і хто пачуе яго агневыя песьні, той ужо ні можа ні любіць свайго краю, свайго народу, сваей роднай мовы...

З. Бядуля

Страцім-лебядзь.

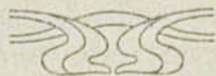
Ні анел у трубу уструбіу —
С хмары Бог старому Ною гаварыу:
«Поуна с краем чаша гневу майго
На людзкія грэхі ды безчыннасьці.
Вось надойдзе часіна суворая,
Лінуць з неба залівы безмерныя
І абмыюць ад бруду смуроднаго
Усю зямлю яны, белы-вольны сьвет.»

Пачынау тут Ной будаваць каучэг
С таго дзерава ліванскаго.
У шыркі гэтаму каучэгу — сто лакцеу,
А у даужкі — болей тысячы.
Ды узяу туды Ной і птах і зьвярoу,
Каб ні зьвеуся іх род з зямлі.
Ды ні плыу к яму з мора сіняго
Страцім-лебядзь — горды, моцны птах.
Яго звычаі — арліныя,
Яго уцехі — сакаліныя;
Перы — перьячкі бялеюцца,
Ды на золку агнявеюцца.
У яго у крыле — трыста тры пяра.
Узмахне крылом — бытцым бор шуміць,
Узмахне другім — што мяцель гудзіць.

Як учнуць дажджы — папякла вода,
Разлілася горш ад повадка,
Затапіла усе лугі-лагі,
Усе лугі-лагі, усе лясы-бары,
Уздымаецца вышэй ад гор.
Птахі у небі стаей летаюць,
Енчуць жаласна, ад нуды крычаць,
Выглядаюць стуль прытулачку.
А ўжа усей зямлі толькі хвалі бьюць,
Толькі хвалі бьюць белай пенаю.
Ды па ім дужы, сьмелы плавае
Страцім-лебядзь — горды, моцны птах.
Узмахне крылом — бытцым бор шуміць,
Узмахні другім — як мяцель гудзіць.
І паселі тут на лебядзя
Птахі дробныя усей стаею.
Лебядзь с сілы выбіваецца,
Птушкі ажна усьцешаюцца.
Дзень ен плавае, другі-трэці дзень,
На чацьверты стау прасіць-маліць:
«Вы узляціце хоць на час які,
Выбіваюся с астатніх сіл.
Дайце вы грудзям, гэй, вальней уздыхнуць!
Дайце вы крылам, гэй, шырэй узмахнуць!»
Ні паслухалі птахі лебядзя.
Пацямнело у яго у вачах,
Крыллі урэсьці надламаліся,
Галава у ваду усьцілася.
І пайшоў [illegible] мара сіняго
Страцім-лебядзь — моцны, горды птах.

Ад усіх цяпер патомкі есьць —
Ды німа адных Страцімавых.

Максім Богдановіч.

К пытанню аб найменні дзяржауных установау.

Цяпер ідзе дзяржаунае будауніцтво. Натуральна, паустае думка аб тэрмінальогіі дзяржауных установау, т.—е. ці астауляць нам цяперашнія, чужыя нам найменні установау, ці мы павінны вярнуцца да найменняу нашаго дзяржаунаго права, — да родных, часам забытых ужо намі, тэрмінау.

Як я прыкмечау, маладое пакаленне ужо вырасло, ні ведаючы ужывання мно-

гіх тэрмінау. Але яшчэ у 80-х гг. і у селах і у мястэчках панавала старасьвецкая тэрмінальогія: казначэйство называлі скарбам, предводителя дворянства—маршалкам і т. д.

Мне здаецца, што мы павінны вярнуцца да тэрмінальогіі роднаго дзяржаунаго права, катораe у селах будзе і цяпер больш зразумелае за анямечаныя расійскія найменні. Вось некольki тэрмінау с тлумачэнлем іх значэння.

Слова рэспубліка у нашай мове німа; трэба ужываць—Рэч Паспаліта я, як мы гэты тэрмін ужывалі с 16-го да паловы 19-го веку. Парлямэнт павінен адтрымаць найменне Вальнаго Сойму, а Устаноучы Сойм—Вялікаго Вальнаго Сойму; старшыня парлямэнту—маршалак галоуны; дэпутаты—паслы; рада міністрау—Рада. У складзе Рады павінны мець мейсцо гэткія міністры: канцлер, (старшыня, або міністар міжнародных спрау): падскарбі земскі (міністар фінансау); маршалак земскі (міністар юстыцыі); гэтман (міністр вайсковы). Для другіх міністрау трэба будзе камбінаваць найменні.

Па судовым справам трэба устанавіць гэтакія тэрміны: галоуны трыбунал, як кожны сэнат. Пры ем—пад каморы земскі—загадчык мяжоваю часьцю. Угалоуны суд—суд гродзкі, гражданскі суд суд земскі. Пры суду павінны быць: пракуратары, інсьцігатары, або віжы*) (слѣдователи); міравы-копны судздзя. Пры суду маюцца: возныя, дзецкія, судзебныя прыставы і выканауцы судовых пастановау. Члены судоу: лаунікі (сядзелі на лавах у гарадзкіх судох). Суд засядае у судовай ізьбе, ен назначае судовыя рокі (тэрміны), мае парады—пасядзэнні, мае намовы (нарады), вядзе рэцэсы—протаколы. На судзе выступаюць умацаваныя—адвакаты, каторыя падтрымовываюць або сторану адпорную (отвѣтчикъ), або павадовую (истецъ). Суд сыскваe гэрбовыя мыты—пісчыя, перасуды.

*) Ад слова — віжую, выглядаю, сачу. Рэд.

У фінансавым загадзі пры падскарбію земскім маецца рада—скарбовы трыбунал. Розныя чыноунікі гэтаго міністэрства носяць найменні: бірчых, паборцау, скарбнікау, рэферандароу, рэвізорау, шафароу (загадчык казеннай палатай—скарбовай каморай). Таможня—мытная камора, пошліны—мыто. Раскладка падаткау—разрубы, размьоты і т. д..

Абластное дзяленне павінно гэтак сама аднаведаць роднай тэрмінальогіі. Ваяводзцтво—губэрня з ваяводаю на чале. Калі патрэбны асобныя флагі, дык трэба аднавіць коляры ваяводзцтвау. На чале паветау стаяць старасты павятовыя. Павятовы земскія сабрання—павятовыя соймікі с павятовымі маршалкамі на чале. Соймік складаецца с паслоу с кожнай воласьці. Соймік выбірае раду павятовую з яе членамі—райцамі.

Паліцэйскі загад у горадзі, месьце, можа належыць да гараднічаго. Гарадзкое самаупрауленне складаецца з рады галоунай меськай (думы), гарадзкі галава—война, гарадзкая управа—рада бурмістрау, а засядае рада у ратушэ.

У воласьці есьць валасное вечо, есьць старшына, а яшчэ лепей—старац; у сяле—старасты.

Ваеннае дзело мае шырокую тэрмінальогію: ваяводы (калі мейсцовыя загадчыкі начай будуць называцца), гэтман польны (глаунакамандуючы), сотнікі, харунжыя, пяцідзесятнікі, палкоунікі. Назвы войска: драбы (пѣхота), пушкары (артылерыя), жаунеры (або агульнае найменне салдатау, або у асобку—кавалерыя). Паход—гуфг.

Ні буду праводзіць усей тэрміналогіі, скончу на зазначаных прыкладах. І яшчэ дапоуню: гасударсьцьвенны-азначае земскі, гасударство—гаспадарство, панство. Прэдлажэнне—працазіцыя, сэкрэтар—пісар, законы—уставы, універсалы і т. д..

Я упрашау бы землякоу ні баяцца старасьвецкай прауннай тэрмінальогіі. Уся яна злажылася у нас у 16-м веку; ею нашыя продкі карысталіся аж да 18-го веку і часткаю навят да 1830-го г. і нашыя бацькі мянуюць імі подчас расійскія царскія установы. Ні трэба думаць, што гэта тэрмінальогія польскаго права,—будзем аднауляць наш прауны язык з Літоускаго Статуту, каторы ужывауся, як закон, да 1830 г. А тэрмінальогія Статута утварылася у часы нашай дзяржаунай (панствовай) візалежнасьці.

Нам трэба растацца з расійскім правам і тэрмінальогіей. Гэта трэба і можна,—ні столькі дзеля таго, што нашаю тэрмінальогіей карысталіся яшчэ нашыя дзяды і бацькі, і ні толькі дзеля таго, што яна родная і зразумелая нам, але і дзеля таго, што расійская тэрмінальогія у большай часці штучная і нават цяперашнія Расійскія валадары хочуць вярнуцца у расійскім праве да свае гістарычнае тэрмінальогіі.

Проф. **М. Даунар—Запольскі.**

Хто я?

Пытаешся, браце, хто я, з якога краю?
З-за Віслы, з-за Немну, ці з-за Дунаю?
Есьць рэчка, Сьвіслач, малая на сьвеці,
А там шмат збожжа й кветак расьце у лепе;
Там дзяучаты, як красныя кветкі,
А хлопцы—як пінскія дубы-сталеткі.
Зямліца-маці багата слывець,
Але рэдка хто у дастатку жывець.
І кветкі вянуць часта без пары,
І дубкі сьсякаюць уражы тапары.
Кветку сьцінае ні суш, ні мароз,—
Гінуць яны ад нашай нядолі і сьлез.
Кожын там сячэ, долю прачлінае
І горо пры чарцы адзін апівае.
Я, часам, з другам пры чарцы засяду,
Запяю песьню, хоць можа без складу.
У гэтай песьне і радасьць і сьлезы мае.
Браце! таго кахаю, хто ад сэрца пяе.
Хто я?—паляк, беларус ці літвін—
Бог праўду ведае толькі адзін;
Я-ж хачу працаваць увесь свой век,
Каб заслужыць на імя чалавек.

(З архіву Р. Земкевіча).

Нявольнік.

(Гляд. № 18)

II.

Як гром сярод неба зьнячэўку грымне,
Як жоутай істужкай маланка блісьне,—
Расходзіцца чутка між іншых князеу,
Што хутка сабрауся ужо і пайшоу
Вайной на нядругау уладар Браніслау.
І пьюць суседзі у цяжкай нудзе,
Німа весялосьці ніякай нігдзе.
Тым часам, адно-што зьбіраецца князь.
Дзень бліжыцца к вечару майскі як раз:
У далі чырвонай ужо стало цямней.
Вось войско ужо аседлало каней.
Шум-гоман расьце на замковым дварэ,
І моліцца князь на вячэрняй зарэ.
Злажыу на крыж рукі да сільных грудзей
І, вочы да неба падняуши вышэй,
«О, Божэ!»—гаворыць у душы Браніслау:—
«Пашлі Ты мне храбрасьць, яку пасылау
У жыцці раней мне маем маладом.
Ад ворага. Божэ, спасі Ты мой дом,
Ні дай на зьнявагу сьвятыні свае!
О, Божэ, зьлітуйся, малюся Табе!»
Вось войско гатово,—зіяюць мячы
У месячным бляску, пры срэбным лучы;
Шэломы, кальчугі і копья блішчаць
І у ночнае небо пахмура глядзяць.
Вясновая ж ночка паузе па зямлі.
Ад саду шырокія цені ляглі
На двор, дзе агні залатыя гараць,
Дзе цесна каушы кругавыя коняць
На чыстым, сурвэтай засланым, стале;
Гдзе у месячным бляску, як у белай імгле,
Зіяе княжны пазлацаны пакой.
А месяц чароуны плыве над зямлей
І ціха, так ціха, як мертва, кругом.
Тут князь памаліуся і цяжкім мячом
У паветры тры разы са злосьцю махнуу,
На усход спакойка і важна зірнуу.
Зьняу шапку стальную, да столу ідзе
І гэтку размову да войска вядзе:
«Пью поуную! Усе каб здаровы былі...
Каб сьмела, адважна у бітву ішлі.
Браты, ці-ж дамо мы пакрыудзіць сябе
У шчырай у праудзі, у праудзі сяубе?
Ці ж вера сьвятая загінуць магла?
Ці у ясны дзень майскі зыйходзіць імгла?
Ой, не,—ні дамося ліхім ворагом!..»
І руку падняу ен з блішчастым мячом,—
«Браты! Я за храбрасьць у гэтым баю
Тры бочкі наперэд віна вам даю.
Гуляйце й сьпевайце на славу маю,
Для гэтаго ночку усеньку даю.»
Прамовіушы гэта, у палацы паслау,
Служаку паслау аднаго Браніслау—
І у момэнт кіпелі каушы па сталох.
Пілі малайцы і пеялі у кругох.
Так ноч уцякла і сьвітало ужо,
Расходзіуся цесны гулякау кружок.
Усе дружна сядлалі каней варанных,
І князь прабудзіуся у палацах сваіх
У момэнт ужо ен паявіуся у далі,
У той час яму слугі каня падвялі.
Ен сеу і, махнууши на ліва рукой,

Дау знак ваяводам ісьці за сабой.
Праходзіць дзень скора, другі шчэ скарэй.
Заныу, затужыуся саусім наш Андрэй.
Яго Браніславу да паходу ні узяу,
А у садзі на варце стаяць прыказау.
А князю, як ведаем добра раней,
Быу добрым служакаю гэты Андрэй;
Дык князь і заусюды яго пакідау,
Як з ворагам вайну пачынау.
Сядзіць ен у палацах на ганку так раз
І думка, як почка, на сэрцы узьвілась:
«За што прападаць мне у чужыні, за што?
Мяне ні супыніць ніхто і нішто;
Дай сьмела па сьвету, па белым пайду;
А можа і шчасьцце сабе дзе найду.
Есьць бацька мой гдзесьці, есьць матка,
браты,—
Што іх бы праведаць. Эх, берег круты!..»
Зірнуушы на рэчку, падумау хлапец:—
«Сягодня пакінеш усе удалец.
Абы толькі ночка цямнейшай была
І у поунач замковая стража ні йшла.»
Так думае важную думку Андрэй.
Тым часам цямнее...
Скрып зычны дзьвярэй
Ен чуе, і ключ павярнууся у замку.
На меч баявы палажыушы руку,
Ен думкі свае ні кідае такі:
Ен бачыць у ей поплау і берег рэкі
І сад, дзе гуляу яшчэ учора да дня,
Гдзе ночак шмат дзіуных правеу ен без сна.
А далей на думцы уставала яна,
Каханка яго, маладая княжна.
І здаецца ен бачыць спаткання усе з ей,
Заве яе любкай, галубкай сваей,
А тут і цалуе і ручкі, і твар
І нават шчасьлівы на момэнт, як цар.
Сядзіць і так бачыць усю прауду хлапец.
Тут дзьверы адкрыліся насьцеж...
У канец,
Із рам калідору на сьценку адну
Разліуся палосачкай сьвет ад агню.
І у белым адзенні, у шырокіх дзьверах,
Абкрыушыся шалем шауковым, начным,
Прыгожая княжна стаіць перад ім.
«Ах, Галя, як доуга чакау я цябе!..
З якою ты вестачкай выйшла ка мне?
Што бачыць магу я на вочках тваіх..
Мо' сьлез адгадала ты горасьць маіх,
Ці жальбу ты зьведала можа маю?..
Ой. горкія сьлезы сягоння я лью
І ныю сваей маладою душой
Аб долі нешчаснай тваей і маей.
Ой, Галя! Панурыя думкі мае...»
Спаткау па парозе так хлопец яе
І, стан пекнай княжны абняушы рукой,
Заплакау жалобна. Сьляза за сьлязой
Каціліся чыстай расой па твары...
«Што маеш, мой мілы, ні той. гавары,—
Прыгожа дзяучына шэпча яму.
«Як нудна мне, Галя, цяпер аднаму!
Лепей бы ні зпауся, галубка, с табой.
У той вечэр—ці помніш? над шумнай рэкой,
Як разам сталі мы, любка мая,—
Пазнау ніспакой нейкі жудасны я.
Якіясьці страхі мігцяцца у вачох,
І плачу я горка па цэлых начох...
Сягоння—вось думаю думку адну:
Убачыць радзіму сваю старану.
Там ждуць мяне бацька і матка мае,
Там родная хатка, лужок і лясок,
Гуменцо, адрынка, зялены садок;
Там ждуць мяне сестры, суседзі, браты.
Ой, як-бы хацелося. Галя, туды!
Каб скрыдлы мне у птушкі, пусьціуся б хутчэй,
Хвілінку адну каб пабачыць там...»
— «Андрэй,
Каханы мой, мілы мой, добры хлапец,
Паедзеш ты—сьмерць мне надзене вянец.
Растацца с табой ні магу я ні як»
Так Галя гаворыць і ціха, ніузнак,
Прыпала да сільных каханка грудзей.
І княжну цалуе, мілуе Андрэй,
І шэпчэ: «Ай, Галя, ай, любка мая!
С табой ні зашто ні растануся я,
Бо пройдзе усе жыцце мае, як у сьне,
Без радасьці, шчасьця у чужой старане.
Няволънік я, бачыш, па цэлых гадох,
Але ці ж радзіцца я гэтакім мог?!
Ой, не,—мне жыцце Бог іншае дау,
Але мяне з малку твой бацька забрау.
Другога я князя паслушнікам быу
Зірні у мае сэрцо, што Бог у ім скрыу:
Як многа там дзіунаго есьць усяго,
Як многа любові да краю свайго!
А тут я жыву у адной барацьбе.
Ой, Галя,—на што пакахау я цябе?
Ты княжна і выйдзеш за князя, а я...
Прапала нішчасная жытка мая!
Я у чорнай нудзе буду дні каратаць
І з болям аб шчасьці сваем успамінаць.
Як цяжка падумаць аб том нават мне!
Мо' скажаш ніпрауда, галубка ..»
— «Не, не!
Андрэй мой каханы, ніколі ні быць
Таму, каб прышлося цябе ні любіць.
Як бацька прыедзе з разгулу свайго,
Прасіць буду шчыра у той момэнт яго,
Каб замуж аддау, мілы мой, за цябе.»
«Ой, Галя, прашу ні трывожыць сябе!
Напрасна уся просьба, галубка, твая;
Пакінь ужо лепей, скажу табе я.
Аддаць за мяне цябе бацьку твайму
Усе роуна, што рукі скаваці яму.
Дзе бачыла ты, каб княжая дачка
За жонку у прастога была мужыка?!
Даволі аб гэтым, пакінь ты лепей!»
Уздыхнуушы, закончыу размову Андрэй.
Тым часам, і зорка на небі бліщчыць,
І месяца круг залацісты гарыць,
І крык начной варты раздауся у далі.
Вось чоуны на рэчцы у радок паплылі;
На берагу факел дыміцца, а там—
У садзе спакою німа галасам
Малюсенькіх птушак, пяуцоу-салауеу;
Увесь сад серабрыцца пабелай лістоу.
Як пекна у прыродзі у майскую ноч!
Як думкі трывожныя просяцца упроч!
І хочацца шчасьця на момэнт адзін,
Дыхнуць бы хоць пахам ажыуших кляніп.
Прыціх і пахмурыуся нудны Андрэй,
І княжна прыціхла, а раптам за ей
Сьціхау шумны вечар і ночка плыла,
Хаутурна-нямая з наплывам цепла.
Хлапец яшчэ горш засмуціуся... Яму
На варту, а тут—як жа быць аднаму?
«Ну, Галя»,—нарэшці прамовіу табі,
Здаецца, у нас вечар прайшоу ні даугі,—
На заутра спаткаемся зноу. Дык скарэй
Ідзі у свой пакоік ад гэтых дзьвярэй,
Ідзі і падумай аб тым, што сказау!
Мой льос мяне ж думкай адною скавау—
Паехаць с чужыні у родны свой край.
Ну, Галя.—пускай маю руку, пускай!
Цяпер час на службу прысьпеу да мяне...
Прысьніцца ясьнейшае шчасьце табе,—
А гэта... ні веру і сам я сабе.
Усе гэта дарэмнае, усе мары адны,
Усе жарты адной чарауніцы-вясны.
Глыбокая поупач .. Заснула зямля.
Сьпіць варты замковай грамадка-сямья
Сярэбраны месяц у небі бліпчыць.
І у замку адна толькі княжна ні сьпіць.
Ні сьпіць у адчыненым насьціж акне,
Аддаушыся думкамі дзіунай вясьне;
Схіліушы на ручку галоуку сваю,
Узірнецца у цемянь у рэдкім гаю.
Што воддаль пакоясь на узгорку стаяу
І шумам таемным шумеу-рагатау.
Нясныя мары мігнуліся у вачах,
У душу закрауся ніведамы страх.
Усе узварушылася даунае у ей—
Дзенная трывога і ночны спакой,
І радасьць кахання і жыцця усяго:
А далей і смутак і сьлезы яго,
У сэрцы гарачым агонь залаты.
І новае шчасьце, і льос малады,
Салодкім цалункау ніведамы жар,
Прыхільнасьць спаткання, растання цяжар...
І сэрцо забілося у грудзях мацней,
І сьлезы дажджом паліліся з вачэй...
Як нудна цяпер выглядау ле сад!..
І месяц за хмарау схавау свой пагляд
І шарань сярэбраны кветак зьляцеу,
А вецяр над верхам кляноу прашумеу.
Здаецца у момэнт вясна адцьвіла,
У душы маладой пустата залягла;
І сон смутнай думкай засеу у галаве.
І княжна ужо дрэмле . . . . . .
. . . . У зяленай траве
Так вечэрам майскім, без моцы і сіл,
Задрэмле у дзень патамленны матыль;
Так зайчык трусьлівы пад кустам засьне,
Уселякае дзенние чуючы ва сьне.
На небі блакітным ужо стало цямнець.—
А у далі, пад рэчкай, раз-по-раз сінець.
Зноу песьні пяюць у саду салауьі
І ціхае рэхо плыве па зямлі.
Над вежай вароны у высі прапясьліс
І граканнем гучным сваім аддаліс.
У садзе княжом, абварожаным сном.
Хтось глуха закашляу у нізу пад акном,
Дзе пекная княжна сядзела у драме.
І думкі ізноу узварухнуліс у вуме,
І стукнула у сэрцы трывога ізноу.
Дзяучына прачнулася... Гук галасоу
Раздауся сільней на замковам дварэ—
То сонная варта на ранней зарэ
Сьпяшыла да хатау ужо спачынаць...
І княжна уакруг стала усе разглядаць:
Там факел згасілі, а там ліхтары

Зьнімаюць с слупоу, а там, у далі.
Ідзе нехта сонны, і ужо для дзьвярэй
Зяленаго кветніка. Хто ж то?—«Андрэй...
То ен угладаецца пільна сюды»,—
Падумала княжна і—раптам пуды
Пазбылася цяжкай... Устала, стаіць
І белаю ручкай каханка маніць...
«Што сталося, мілы, чаго ты хмурны?
Мо' ночка прынесла пахмурныя сны?
Мо' хмара якая ізноу на душы?
Усе да чыста мне, усе раскажы!
Будзь сьмелы, спакойны, ні бойся ні чуць,—
Я ужо пасьпяшылася дзьверы замкнуць.
Ніхто із прыслужных ні узойдзе да нас.
Цяпер толькі выпау нам радасны час!
Глядзі, каб сягодня, што мне абецау,
Усе без сукрытнасьці, усе расказау.»
«Ой, Галя!»—пачау, уздыхнуушы, хла-
пец:—
Ужо, мусіць, цярпенню прыходзіць канец.
Ні змога мне болей тут быць у чужыне—
У край родны, каханы, так хочэцца мне.
Так хочэцца пільна, што рады німа!
Усе жыцце, здаецца, мне тут, як турма,
Забудзь мяне, Галя, галубка мая!
Мо' як і забуду цябе с часам я...
Нашто нам чарнеці і сохнуць на што?
Хто скажа пахвальна усе гэта,—ніхто.
Пайшоу бы сягодня я пеша дамоу,
На усякія мукі я, здэцца, гатоу.
А ты, мая Галя, гадзін ні лічы,—
Растанне прадоужыцца наша...»
— «Маучы,
Андрэй мой каханы! Ні будзе таго.
Я буду хаурусьніцай шчасьця твайго;
Я вечна с табой, ніадменная я.
Глядзі,—прад табою стаіць жонка твая.
Замоукні, даволі! Ужо гэтак і быць.
Лепей будзем мы аб другім гаварыць.»
І княжна на крэсьлі прысела... Андрэй
Падсунууся крышку да столу бліжэй
І вымавіу ціха, ніузнак, як праз сон:
«Я чую Усявышняго Бога праклен
Над намі, галубка... Вось прыклад табе:
Сягодня у ночы сяджу я сабе
І сьцішыуся неяк на лауцы,—драмлю,
Але усе знаю і помню,—ні сплю
І бачу пад кустам забітай цябе.
Ляжыш і вужака па твару паузе...
Твой бацька ж, адкулечы узяушыся, стау
Нагой на твой твар і к зямлі прытаптау.
Тут я закрычау... Гэта учууішы, мой князь
За мной, даганяць і накінуу як раз
Шырокую сетку із чорных ніцей
На голау маю, і завяз я у ей,
А да ей чырвонай хусьцінкай зьвязау
За рукі, за шыю і у замак пагнау.
Я йшоу, утаміуся, завяу, абнямог,
Пакуль зачапіцца за лауку ні мог.
Тут вырвауся енк із грудзей, як бы стон;
Застукало сэрцо...»
— «Усе гэта—сон.
Тут прауды, хоць-каплю, і быць ні магло»,—
Прамолвіла княжна да хлопца свайго,—
«Паедзеш у край ты, галубчык, у свой,
А я буду там шчэ раней за цябе»,—
Дабавіла княжна у смутнай жальбе.
За шыю свайго абняла малайца:—
«Пабудзь хоць разок тут, апошні хаця!
Ой, злыдзень ты,—дай пацалую цябе!
За вошта трывожыш ты, любы, сябе?
Усе сны табе сьняцца і верыш ты у іх.»
«Ай, Галя! Ні кіну я думак сваіх.
Нядобрае нешта нас жджэ тут. Чакай,—
Мо будзе нам лепей, галубка,—уцякай,
Калі так намаглася; я буду с табой.
Мы жыць будзем шчасна у хаціне сваей
І вечна любоу з намі будзе там жыць,
Ніхто ні здалее нас там разлучыць
Згадзілася, Галя, на словы мае?..»
Дзяучына замоукла, і у вочках у яе
Блісnулі сьлязінкі жывым серабром,
І сэрцо ураз загарэлось агнем...
«Андрэй! Твая воля у гэтым, твая.
Ты бачыш, як крэпка люблю цябе я.»
«Ну, Галя,—і кончым па гэтым. Засьні.
Я выйду, а вечарам іншыя сны
Другую нам думку аб усім прынясуць.
Усьпею я у гэтым усе так павярнуць,
Што варта ні чуць ні прыкмеціць, і мы
У поунач пазбудземся гэтай турмы.
Зьбірайся хутчэй і у сад выбегай
Там змрокам, ці позьней, мяне пачакай.»
Андрэй нахіліуся, узяу шапку сваю
І выйшау с палацу . . . . .
. . . . У рэдкім гаю
Ужо чырвано стало,—то радасны дзень
Зганяу анямелую ночную цень,
То сонцо узыходзіло у небі, і сьвет,
Здавалось, блішчау, як крывавы той цьвет.
Дзень ясны цямнее. Вось вечар настау
І цемню палоскі па садзе паслау.
Мігнуліся зоркі у небі... Блішчаць
Ад месяца топляу лісточкі, шапцяць
Таемную байку аб ночных вятрох,
Што выюць зімою у цемных лясох
І, быц баючыся ліхіх халадоу,
Хінуцца да большых раз-по-раз лістоу.
Ноч-пані паупюсенька дзіунай красы.
Лісткі напіліся халоднай расы
І жыва ківаюць на месяц бляды
У люстэрку зяленым заснуушай вады.
Нізнанае царство, прыволле відно
Там ціш і спакой, і русалкі на дно
Паважна зьбіраюцца песьні пеяць;
Іх голас на версі чуць-чуць што чуваць.
Часамі адна, будзе, у верх усплыве,
Прычэпіць зялены лісток к галаве,
Падскочыць да месяца з жвірнаго дна,
Заплача, засьвішча і зноу ні відна.
Чароуная ноч, хараство і жыцце,—
Ад мук і ад скаргі душы забыцце,—
Адно толькі час яе хутка плыве...
Вось у садзі мігнуліся цені са дзьве
І раптам прапалі між цемных кустоу.
Вось чуцен там стрэл, а там гук галасоу,—
То варта сьпяшыць на пільны дазор.
А там адазвалася рэхам ля гор
І ціха на момэнт ізноу. А у далі
Адно толькі зыкі уvакруг паплылі..
Сьпіць усе,—і прырода і людзі усе.
І сьніць аб вясенняй прывольнай красе.
Адзін толькі вецяр гуляе у траве
Ды човян на рэчцы вясьмела плыве.
Прытулімся, добры чытач, у кустох
На березі, у рэдзенькіх нізкіх гаех;
Абнімемся шчыра, прыляжэм к траве,
Адгонім нуду, што усягды у галаве;
Паслухаем ветрыка мову. Ен нам
Раскажа, што далей,—ні боймося,—сам.
Вада расхіляецца у хвалях малых,
Плыве што раз далей той човен па іх.
І вось па сярэдзіне рэчкі ужо.
Вада разбегаецца шпарка у кружок,
Адно толькі пыракі абапал лецяць,
А у чоуні размова такая чуваць:
Першы голас: Ты чуеш, хтось моліць
чарот у старане?
Ой, страшна, ой, нудна
зрабілося мне!
Другі голас: То вецяр гуляе,—ні бой-
ся, ніхто
Ні спыніць нас, мілая;
толькі-ж на што
Нам гэтак баяцца? Мы
вольны с табой!
Першы голас: Ні змога ужо мне раз-
лучыцца з нудой.
Кажу усе адно, дарагі
мой, усягды...
Болей ужо ні прыносіць сюды.
Мой добры чытачу, вятрыско. Ні чуць
Нічога з размовы у чоуні .. Заснуць,
Я бачу, ты хочаш... ні сьпі, ні драмлі!
Забач,—ужо цені паузуць па зямлі.
Ноч пройдзе, і сонейко хутка блісьне,
Хоць думка аб ей у душы ні засьне.
Калісьці успомнім за працай аб ей,
Цяпер жа забудзем аб долі сваей
І пойдзем да саду находзім у дваіх
Там песянь паслухаем птушак малых,
Пагаядзім на сонцо і вольна уздыхнем
І жыццю чароуную песьню спяем.

(Канец будзе).

Ф. Чэрнышэвіч.

Сьмерць лясьнічаго.

(З разсказа „Новая зямля“.)

— Міхал! Міхале! о, Міхале!—
Пачууся голас, як бы здаля,
Каля зямлянкі ранічкою
І часты стук ў вакно рукою.
— Уставай, Міхале, адзевайся!—
— А хто там?—Я. Скарэй зьбірайся:
Памёр лясьнічы наш!..—Да можэ?!—
Міхась ўсхапіўся:—Моцны Божэ!
І хто-б мог думаць, спадзевацца?
Ужо стаў ачуньваць, папраўляцца...
Каб хто сказаў, ні даў бы веры,
Да то абьезчык, пан Ксавэры,
Прынёс навіну гэту—смуту.
— Зайдзі, пан, ў хату на мінуту,—

Сказаў Міхась, раскрыўшы дзьверы.
Чэраз парог ступіў Ксавэры,
Вайшоў у землянку і спыніўся.
— Прысядзь, пан, тут,—засуэціўся
Міхась, і зэдлік падстаўляе.
Уздыхнуў абьезчык і сядае.
То быў мужчына ўжо паджылы.
— Ах, мой ты, Божэ добры, мілы!
Ото-ж як выбраўся ён скора!
Яшчэ ні дальш, як пазаўчора,
Ен гаманіў са мной, сьмеяўся
І аба ўсім мяне пытаўся,—
Міхась гаворыць і ўздыхае.
— Ох, браце: сьмерць ні разьбірае
І ні глядзіць нікому ў зубы:
Гадзюкай лютай с-пад падрубы
Зьнячэўку ўсадзіць свае джало,—
Сказаў Ксавэры важна, стала.
— А так.—Міхашча здазвалась.
Тым часам ужо і развіднялось,
Як два мужчыны вышлі с хаткі.
Крычалі качкі каля гаткі,
І дзесьці гусі гергяталі,
Цяцерукі ўжо такавалі,
Як бы жыды у час малення.
Міхась с Ксавэрым ў задуменні
Сьпігалі лесам маўчаліва
І толькі зрэдка сіратліва
Па слоўку кінуць два служакі
— Німа ўжо пана, нібаракі!—
Міхась гаворку пачынае.
— Німа,—абьезчык падцьверджае.
І зноў змаўкаюць задуменна.
— Ну, пане,—будзе цяпер зьмена,
І пойдуць новыя парадкі,—
Лясьнік сказаў свае дагадкі.
— А, пэўня, будзе талачэча,—
Ні без таго ўжо, чалавечэ.—
Уздыхнуў Ксавэры.—Шкода пана!
Ох, бедны, выбраўся зарана!
А жыць бы мог—такі здаровы,
Як бы той корч, ці сук дубовы.
Пажыць бы трохі яму трэба,—
Покой душы яго і небо!—
Так гаманілі, шлі прамкамі,
Дзяліліся думкамі, ўздыхалі
І, як вядзенна, выслаўлялі
Яны нябошчыка часамі
— Ні кепскі быў,—усё распытае
(Хай ён с сьвятымі спачывае),
Як ты жывеш, ці ты галодны.
Спачыў, ці не,—як бацька родны!
Без фанабэрыі быў ўсякай.
А прынясеш што,—без падзякі
Ен ужо ні выпусьціць, заплаціць...
А на дарэмшчыну ні кваціць.
— Быў чалавек ён справядлівы,
Ні фанабэрысты, праўдзівы,—
Ксавэры также падцьверджае.
На тым гаворка іх змаўкае,
І далей так ідуць яны. Заняты
Сваімі думкамі з іх кожны.
«Дык так,—ў лясьніцтві кут парожны,
Куток пакванны і багаты;
Ні застаіцца, ні згуляе:
Паноў ён моцна прыцягае,
Як рыб гарох у вазярыне.
І кожны у замку службу рыне,
Сюды пацісьнецца з ахвотай
І ні прыедзе, а пяхотай
За душу мілую прычхае»,—
Міхась з сабою разважае:
«Але хто ж гэта мейсцо займе?..
Яно то праўда, ў панской пльойме,
Сказаць, ні будзе відастачы.
Да горо ў тым—адзін ледачы,
А той без клёпкі, трэці злосны,
Ніспраўядлівы, безжалосны...
Назначаць гэтакаго ката,—
І да Цімоха скажаш—«тата».
Набыць дабро ні натта лёгка:
Яно, як шклечко тое, крохко,—
Чуць-чуць ні так ты дакранешся,—
І с чарапкамі застанешся!
А ліхо прыдзе без падмогі,
Бо ліху—торныя дарогі.
І ні міне яно нікога.»
Так сьмерць лясьнічаго старога
Міхасю душу ўскалыхнула
І ўсё ў верх дном пераварнула.
Уставало сонцо ужо з-за лесу
Скрозь тонкіх хмарачак завесу,
І ўсюды косы раскідало
І ўсё жывенькае вітало
Яго усход на ясным небе
І клапатком аб пільным хлебе
Дзянёчак новы зачынало.—
Як наш лясьнік і пан Ксавэры
Узышлі маўчком на двор «кватэры.»
На горцы ціхай, нівысокай,
І ад засьценку нідалёка,
У бок дарогі, каля сада,
Стаяла панская пасада.
Прасторны двор яе, вясёлы,
Заўсюды повен быў жывёлы:
Хадзілі куры чарадамі
У кампаніі важнай з індыкамі
І, распусьціўшы хвост мятлою,
Павун пахаджываў з павою,
Як пан вельможны, радавіты;
У кутку двара, каля карыта,
Крычалі качкі, паласкаліся,
І свінні з імі тут купаліся;
А каля кухні, пад ваконцам,
Сабакі грэліся на сонцэ.
Усё гаманіло тут, крычало
І па свайму гергятало.
Наліва зноў двор пачынаўся
(Ен с першым дворыкам стыкаўся).
Былі тут розныя будынкі:
Гуменцы, гумны і адрынкі,
Хлявы і стайні і аборы...
Відаць было, што ні са ўчора
Тут гаспадарка зачалася,
А з даўных часоў ўжо велася...
Грыгор—хурман хадзіў без дзела,
Бурчаў і лаяўся ён сьмела:
Цяпер нікога ні баяўся,
Хадзіў і лёгінька хістаўся
(Ен трохі стукнуў, мусіць, з гора).
— А ты чаго тут, мухамора?—
Грыгор насеўся на кухарку:—
От, як дзюбану табе па карку!..
— Пашоў! ні лезь! ах, ты брыдота!
Прыстаў, як лысы чорт з балота...—
— Эх, Наста! хочаш? пойдзем ў скокі!—
Сказаў хурман і ўзяўся у бокі,
Нагою тупнуў, закруціўся,
Прысеў і устаў, заварушыўся:
І то устае, то прысядае
І ногі ўперад выкідае.
— А каб ты спух! ну, і распуста!
Бадай табе было, гад, пуста:
Німа ні сораму, нічога...
Да пашануйся ты хоць Бога,
Хоць бы грэха ты пабаяўся!—
Але Грыгор ні супімаўся:
— Скачы, валяй і ты, Настуля!
Ну, што ж?—гулі, брат, дык гулі!
Пан пойдзе ў рай, а мы с табою...
Куды мы?—ў букту з галавою.—
— Накінь, Грыгор: нябошчык ў доме!
Пайдзі, прасьпіся на саломі.
І пані, увь, глядзіць...—Што пані?!
А я-то хто?! пане хурмане!
Дурное зткало ты, знаеш?
Чаму Грыгорам называеш?
Заві мяне «вяльможны пане!»
— Ніхай нябе зямля апране!—
А там, у доме, было горо:
Жывы і крэпкі яшчэ ўчора,
Сягоння быў ён нірухомы.
Глухі на усё, чужы жывому.
З засьценку шляхта пасхадзілась
І ў тым пакойчыку таўпілась,
Дзе пан ляжаў у дамавіне.
«Хай са сьвятымі ён спачыне»,
Уздыхалі, хрышчучысь, старыя,
Схіліўшы головы сівыя.
«Ні кепскі пан быў», гаварылі
І ціха, важна адхадзілі
І доўга кучкамі стаялі.
Паны сюды зьезджацца сталі.
Усе лясьнікі былі ужо ў зборы
У парадным стражніцкім уборы—
У суконных куртках са шнурамі,
А на грудзінах са знакамі.
На шапках буква «R» с каронай,
Каўнер стаячы і зялёны.
Яны па два, па тры стаялі
Каля паркану і чакалі,
Пакуль куды іх ні паклічуць;
Стаяць, усе рал пану зычуць
І царства вечнаго жадаюць,
Гавораць ціхінька, ўздыхаюць.
Наслухаць збоку іх—здавалось,
Што ўсе яны пасірацелі,
А што на сэрцы яны мелі,
Дык то ў глыбі душы засталось.
А толькі мушу я прызнацца,
Што як ўжо стало чуць зьмеркацца,
То лясьнікі пілі, сьпевалі,
Памінкі добрыя спраўлялі,
А потым сталі барукацца.
Амброжык Кубял разгуляўся,
Са ўсімі шчыра цалаваўся
І кварту трэцю ён ужо ставіў
І ўсею выпіўкаю правіў.
— Браткі, гуляйма! калі сьвято,
Дык трэба выпіць хоць багата,—
Крычаў Амброжык:—сьцеражыся!—

Кіўнуў ён носам да Міхася,
І чарка спрытна падымлася.
— Эй, цётка Хрума! ў раз зьявіся!—
Вайшла і Хрума ў старым чэпку.
— Здарова, цётка! як ты крэпка?—
— От,—кажа Хрума і сьмяецца,
Такою добраю здаецца,
Што наш Амброжык увесь тае
І Хруму маткай называе.
— Ах, пан Аброжы! на што жарты?
— Галубка, мама! стаў дзьве кварты!—
Ну, адным словам, так гулялі
Што толькі шкалікі браждалі...
Быў позны час, як цётку Хруму
У вялікім шоламу і шуму
Лясная стража пакідала;
У яе нагах зямля скакала
І месяца блішчасты крайчык
Па небі пстрыкаў, як той зайчык.
Сцакаўшы трохі, разышліся,
І песьні зараз паліліся
То тут, то там і лес будзілі,
Як-бы ваўкі загаласілі.

«Ой пайду да дому,
Ні скажу нікому,
Да заражу ката,
Бо наш кот—сірата...»

Сьпеваў Амброжык за балотам,
А Пальчык сыпаў, як бы шротам:

«Будзе мяне жонка біць,
Німа каму бараніць.

Міхась ў Крыніцах веў спавагу,
Як бы выкоўваў словы шлягай:

«Добра мера, хоць без грошай,
Абы працічак харошай.»

Якуб Колас.

Мінск 1—10/VIII 1911 г.

ВЕСТКІ С КРАЮ.

З Дзісеншчыны. Вядомы пісьменнік Ядвігін Ш. у сваіх допісах «Абразкі с празінцы», што друкуюцца у газэці «Беларускі Шлях,» падае цікавую вестку:

«Напаткаў я цікаўны дакумэнт: на поўаркушы паперы з верху тры слупкі друку — па-нямецку, па-польску і па-беларуску; у нізе і другая старана паперы разлінована на тры часткі. У першай пішацца імя і прозьвішчо, у другой — дзе жыве, у трэццей — подпіс; з боку на перадзі — нумаровы парадак. Надруковано вось што:

«Мы, ніжэй падпісаныя, адвечныя жыхары Віленскай губ. у часьці яе нідаўна акупірованай (паветаў — Вілейскаго, Дзісьневскаго і часьцін Ашмянскаго), уратованыя і адзеленыя германскім войскам ад анархіі вялікарасійскаго большэвізму, вельмі хочам, каб гэта аддзяленне было назаўсягды і каб нашы паветы былі далучаны ад рэшты Віленшчыны з яе прадвечнай сталіцай Вільняй, с каторай наш край зьвязан у адно цэлае праз рэлігійныя, культурныя і гаспадарскія справы, бо толькі пры гэтых варунках мы можам быць пэўнымі, што заходня-эўропэйская культура у нас умацуецца і разаўецца. У квеці 1918.»

Гэткія паперкі вельмі распаўсюджаны на Віленшчыне; подпісы зьбіраюцца яшчэ і цяпер і ахвотнікаў падпісывацца дужа многа. Найбольш далучаюцца да гэтаго землеўласьнікі двароў, фальваркаў і малых хутароў, а так сама амаль ні уся дробная шляхта, нават беззямельныя і жыхары нашых мястэчак. З вясковымі селянамі справа гэта ні так ідзе шпарка. Цяпер наш селянін да усяго новаго, мала яму зразумелаго, адносіцца вялікай падазронасьцю і асьцярожнасьцю. Патайных думак сваіх ні выказвае нават сваім найбліжэйшым, шчырых слоў — дарэмна ад яго спадзевацца, і той, хто паверыў бы лёгка гутаркы з нашым селянінам цяпер, вельмі ашукаўся б... Трэба зразумець і памятаць, што у гэты час ніякі селянін, а тым больш селянін-беларус, ні якім пекным словам і абяцанкам ні паверыць. Трэба хутчэй, ніадкладна, брацца хаця—б за падгатоўку да тэй работы, з якой была-б відаць вачывідная карысьць для селяніна. Гэткая работа адна — зямельная рэформа.

Хаценчыцы, Вілейск. павету. Да прыходу нямецкаго войска у нашай воласьці было ціха. Ні рабавалі у нас так маёнткаў, як у прыфронтавой паласе або дзе небудзь на Маскоўшчыне. Селяне секлі толькі сабе лес на будову, але і і то за дазволам комітэту. Быў адзін толькі выпадак, калі на маёнтак «Малыя Бяседы» напалі «таварышчы» с Сібірскаго корпусу і чаго ні маглі узяць, дык ламалі прыкладамі. Гэтакім парадкам згінула цэнная бібліатэка, у каторай многа было кніг аб нашым краю; згінулі дарагія абразы, мэблі, пасуда і інш. Салдаты потым прадавалі награбленае дабро селянам, а калі селяне прыходзілі пaглядзець, як яны рабуюць, дык іх амаль ні пабілі, кажучы на іх, чаму яны да гэтаго часу ні разграбілі двара. Потым зьбіраліся некаторыя селяне разграбіць Лукавец, але, дзякуючы валастной адміністрацыі, гэта зроблено ні было.

У той час, калі нямецкае войско займало Беларусь, а «расійскае воінство» у беспарадку, як стадо скаціны без пастуха, кінулося к Барысаву, селяне с Карпілаўкі, узброенныя вінтоўкамі, напалі на м. Малыя-Бяседы і разграбілі яго да шчэнту. Ні аставілі насення, ні аставілі нават хлеба для парабкоў, якія там служылі.

Трэба зазначыць, што у працягу 10-і месяцаў свабоды у нашай воласьці было спакойна ад гэтаго пагромнаго ліха, а тут і нашы ні вытрывалі і ні усьцераглісія ад пакусы на чужое дабро. Але вінаваты тут ні селяне, а тыя цемныя людзі, каторыя пусьцілі чутку, што большэвікоў прагналі ні немцы, а палякі, каторыя быццым зноў хочуць увясьці паншчыну.

Праз дзён пяць памешчыкі езьдзілі па вёсках ды адбіралі награбленае дабро; здаралося пры гэтым і так, што забіралі апошняе насенне. Кажуць, што адзін пан саджаў селян у склеп за тое, што яны раней, за дазволам воласьці, секлі яго лес і ні хацелі яму плаціць. Калі гэта праўда, дык надта кепска. Ні можна зьдзекавацца над тымі людзьмі, каторыя самі ні ведалі, што рабілі. Нашы селяне калі і грабілі, то толькі дзякуючы расійскім салдатам, каторыя у сабе дома даўно парабавалі двары і да гэтаго змушалі і нашых селян. Трэба глядзець і на тое, што с селянінам прыдзецца жыць у суседзтві і надалей. Але ні усе такія паны. Былі і такія, што бедным селянам прадавалі хлеб ад 6-10 рб. за пуд у той час, калі пуд хлеба каштаваў 30-40 рб..

Створаны большэвікамі Савет пры воласьці істнаваў да 15-го сакавіка старога стылю, а потым быў распушчан нямецкім камэндантам. Мелося быць і земство, але пакуль што волосьць упраўляецца адным старшынёю быўшаго Савету.

23-го красавіка н. ст., на другі дзень Вялікадня, у Хаценчыцах адбыўся беларускі спэктакль. Тутэйшая моладзь, арганізованая яшчэ ў пачатку марца гэтаго году у т-во «Вянок», ставіла на сьвято «Паўлінку» Я. Купалы. Нашыя селяне ніколі ні бачылі тэатру і толькі дзякуючы гуртку з «Вянка» мелі магчымасьць пабачыць сцэнічную штуку. «Паўлінка» прайшла з вялікім шыкам. Было абвешчано, што увесь даход с спэктаклю пойдзе на народную бібліотэку у Хаценчыцах. Тутэйшая інтэлігенцыя сэрдэчна адклікнулася на гэтае добрае начынанне. Аматоры ігралі наогул добра, ніхто нават ні спадзеваўся, што ім так удасца, бо гэта была іх першая проба сіл. Белая завеса з вялікім на ёй нацыянальным флагам з напісам «Ніхай жыве вольная Беларусь!» абуджала радасныя думкі аб сьветлай будучыне нашай Бацькаўшчыны.

Б ка.

Нашым поэтам.

Поэты у вершах сваіх
Сва належнае дайце,
У сэрцы матываў другіх
І шляху другога шукайце!

Карысьць ні вяліка с таго,

Калі запазычаны песьні.
Ніхай трохі кепска свае,
Ды лепей яно усяго,—
Бо гэта усе родныя песьні!

М. Запольскі.

Беларускі тэатр.

(Гадаушчына Першаго Т-ва Беларускай Драмы і Камэдыі).

19-го мая Першае Т-во Беларускай Драмы і Камэдыі сьвяткавало сваю гадаўшчыну. Сьвято адбылося у новым тэатральным памешканні — у Народным домі імяні Максіма Богдановіча [Д. Ляхаўка], на адкрыцце катораго была вастаўлена Т-вам новая пьеса В. Галубка «Безвінная кроў». Сьвято гадаўшчыны і адкрыцце беларускаго народнаго дому былі злучапы разам. Урочыстасьць адбылася вельмі пекна, і вечар занягнуўся далека за поўнач, аж да ранку 20-го мая. Былі прамовы. Гаварылі поэт А. Гарун і б. старшыня Народнаго сэкрэтарыяту Я. Варонка. Прамоцы ацэньвалі як значэнне нашаго пісьменніка М. Богдановіча, так і сцэнічную працу за год Першаго Т-ва Б. Д. і К. за мінулы год. Сцэнічныя прэдстаўлении у гэты вечар закончыліся прыгожай віспадзеванкай для публікі: на сцену выступіў першы раз новы беларускі хор пад кіраўніцтвам п. Цераўскаго. Чыста народны склад песьняў, іх удачная гармонізацыя і добрае выкананне зрабілі на публіку моцнае уражэнне.

Першае Т-во Беларускай Драмы і Камэдыі злажылося у той час, як тольві стало магчыма арганізавацца. Галоўнаю мэтай Т-во паставіло — развіцце нацыянальнаго беларускаго тэатру. Ні зважаючы на цяжкія варункі для працы, Т-во здолело зрабіць шмат рэяльнаго і шмат карыснаго для справы беларускаго адраджэння. Нам, сучасьнікам, трудна уявіць сабе, які цікар вытрымало Т-во на сваіх плечах за год цяжкай працы дзеля пашырэння і умацавання беларускаго тэатру.

Паставіўшы у пачатку свайго істнавання некольві першых спэктакляў у Менску, труппа Т-ва выехала на правінцыю. Магілеў, Бабруйск, Слуцак, Жлобін, Орша, Радашковічы і шмат іншых дробных мястэчак на Віленшчыні і Міншчыні,—вось тыя пункты, дзе бадай што першы раз сьмела і горда раздалося са сцэны беларускае слово. А родная мова, родная песьня, родная вопратка, моў тая расіца поле, ажыўлялі, уваскрашалі завяўшае у сэрцы нацыянальнае пачуцце і будзілі сьвятую упэўненнасьць, што жыве Беларусь. Часта труппа брала с сабою для пашырэння беларускую літэратуру,—кніжкі, газэты, адозвы, лістоўкі, якія расходзіліся на мейсцы па расхват. І там, дзе адбываўся беларускі тэатр, будзілася нацыянальная сьвядомасьць, закладаліся беларускія гурткі і арганізацыі.

Далей, у Менску, Т-во вяло безупынную працу, ставячы спэктаклі то у меськім тэатры, то у залезнадарожных клюбах, то, апошнім часам, у клюбі «Беларуская Хата». Праз год свае працы Т-во лічэбна павялічыло свой рэпертуар. Так, апрыч усім вядомых рэчаў, як: «Паўлінка», «Міхалка», «Хам», «У зімовы вечар», «Як яны жаніліся», «Пашыліся у дурні», «Модны шляхцюк» і др., Т-во прыгатавало і ставіло шмат новых, як напр. «Раскіданае гняздо», «Антось Лата», «Апошняе спатканне», «Безвінная кроў», «Пісаравы імяніны», «Цётка вінавата» і др..

Глаўным арганізатарам, загадчыкам і кіраўнічым Т-ва зьяўляецца п. Ф. Ждановіч,—чалавек, знаючы добра сцэнічнае мастацтво, працавіты і здольны і усей душой аддадзены справе беларускаго тэатру. Апрача вялікай працы, якую палажыў ён, як рэжысэр, ён працаваў іщчэ, як перакладчык тэатральных твораў. Да яго сцэнізацыі належыць «У зімовы вечар»—Оржэшко, пераклад камэдыі «Цётка вінавата» (з ангельскаго) і шмат вершаў для сцэнічнай дэкламацыі.

З артыстак найбольш вызначыліся П. Мядзёлка, Г. Пралеска, В. Тарасік, а так само падае вялікія надзеі Л. Зарніца і др. З артыстаў—А. Крыніца, Янка Беларус, Жакоўскі, Андрэяў, Пятровіч і шмат другіх.

Прынаўшы пад увагу цяжкія варункі, у якіх прыходзілося працаваць Т-ву, відаць, што праз гэты адзін год працы зроблена надта многа.

Вітаючы Т-во у яго гадаўшчыну, шчыра жадаем яму усьпеху у працы на карысьць роднаго сцэнічнаго мастацтва.

Ю. В.

Развага інваліда.

Ні плакаць-маліцца
Ні магу я болей,
Душа ні ірдзіцца
Нідзе і ніколі.
Беларусь-старонка
Будучыну куе,
Кажа праўду звонка,
Уцехай гартуе.
Толькі я сумую,
Бо ні магу болей
Ні плакаць-маліцца,
Бо нідзе ніколі
Душа ні ірдзіцца.
Панура гляджу у даль
Ды існці баюся.
Лятункаў, вясны жаль...
Ні пайду,—спаткнуся.
А там—блага, добра...
Усяк баюць людзі.
Блага,—бо старонкі
Роднай там ні будзе.

Сучасны.

Рэскрыпт аб Літве.

4 мая начальнік упраўлення Litauen урачыста перадаў прэзыдыуму Літоўскае Краёвае Рады рэскрыпт Нямецкаго Імпэратара аб прызнанні Нямеччынай нізалежнае Літоўскае дзяржавы.

У дакумэнце кажацца: «Мы, Вільгэльм Божай Міласьцю. Нямецкі Імпэратар, Кароль Пруські і інш. гэтым абвешчаем:

Посьля таго, як Літоўская Краёвая Рада, як прызнаная прэдстаўніца літоўскаго народу, 11 сьнежня 1917 г. абвесьціла адбудову Літвы, як нізалежнай дзяржавы, злучанай з Нямеччынай вечным, цьвёрдым саюзам і конвэнцыямі, асабліва ваеннай, дарожнай, мытнай і манэтнай, і посьля таго як яна для адбудовы гэтае дзяржавы папрасіла абароны і помачы Нямеччыны; далей, посьля таго, як цяпер быўшыя дзяржаўныя злучыны Літвы развязаны,—мы гэтым даручаем Нашаму Канцлеру графу Гэртлінгу апавесьціць Літоўскай Краёвай Радзе, што Мы, на аснове вышэйназванае заявы Літоўскае Краёвае Рады з 11-го сьнежня 1917 году, прызнаем Літву вольнай і нізалежнай дзяржавай і гатовы аказаць Літоўскай дзяржаве прошаную абарону і помач пры яе адбудове. Пры гэтым Мы стаімо на тым пункце погляду, што конвэнцыі, каторыя будуць зроблены, будуць гэтулькі адпаведаць патрэбам Нямеччыны, як і літоўскім, і што Літва будзе прымаць участце у ваенных цікарах Нямеччыны, каторыя йдуць і на яе асвабаджэнне.

Адначасна Мы упаўнамочываем Нашаго Канцлера у згодзе с прэдстаўнікамі жыхароў Літвы прыняць меры канечна патрэбныя для адбудовы самабытнае літоўскае дзяржавы і зрабіць крокі для утварэння моцнаго саюзу з Нямеччынай і для злажэння прадвіджаных для гэтаго і канечна патрэбных конвэнцый.

На моцы гэтаго, Мы гэта падпісалі Нашай найвышэйшай рукой і загадалі прылажыць Нашую печаць.

Дан у Вялікай глаўнай кватэры, 23 сакавіка 1918 г..

Падпісаў: Вільгэльм, Імпэратар, Кароль.

Контрсігнаваў: граф Гэртлінг.

Рэдактар Я. Лёсік.

Выдавец: «Т-во Беларускай Культуры».